

Obiceiuri și credințe de la Nișcani în legătură cu locuința

Petre Ștefănuță

Satul Nișcani te impresionează prin gospodăriile lui, bine organizate. Trecând pe străzi, vezi mai întâi porțile mari de stejar și gardurile de nuiele, spinuite și cu acoperământ îndesit cu cătină. Casele și dependințele sunt situate, de obicei, mai în fundul curții.

Nișcănenii își construiesc casele din materialul pe care îl au la îndemână : nuiele, lut și piatră. Satul, fiind situat într-o regiune de codru, are cele mai multe case construite din furci și nuiele. Din cele 420 de case câte sunt în sat, 303 sunt construite din nuiele. Celelalte sunt construite din chirpici (108 case) și piatră (9 case). După război, defrișându-se pădurile din apropierea satului, lemnul s-a scumpit și locuitorii au început să-și contruiască locuințele din chirpici și din piatră. În trecut însă, aproape toate casele s-au construit din nuiele și din bârne. Astăzi nu mai există nici o casă de bârne. Bătrânii au apucat însă case de bârne². Nișcănenii își lucrează singuri casele. Fac clacă la lipit cu lut (la casele de nuiele) sau la făcut chirpici. Angajează lucrători specializați la șindrilit, la construitul cuptorului sau al sobei. Meșterii sobari sunt cunoscuți sub numele de „ruși”, chiar dacă unii dintre ei sunt români de naționalitate.

Construcția caselor nu se face la întâmplare, în orice loc. Dimpotrivă, *locul* ales pentru construcție trebuie să îndeplinească următoarele condiții : „Să fie sănătos, tare, să nu fie bahnă. Nu poți face casă pe un ponor. Dacă se pornesc niște ploi, crapă

pământul, crapă și pereții. Locul să fie mai ridicat, ca să nu se facă glod în fața casei. Casa se face cu fața la amiază, ca să fie lumină în casă. Iarna, dacă-i casa cu fața la soare, tot se mai dezgheață fereastra ; dar dacă-i cu fața la miezul nopții, apu-i frig”³.

Se caută ca locul ales pentru casă să fie în apropierea unei fântâni sau a unui izvor. Din cauza lipsei izvoarelor, nu se fac case până sus pe podiș, ci mai mult sub deal, unde e pânza de izvoare.

Locurile alese pentru case trebuie să fie *curate* din alt punct de vedere. Se cercează dacă nu s-a întâmplat vreun omor sau dacă nu ies noaptea duhuri necurate

În cazul când s-a întâmplat așa ceva, atunci „duci preotul și sfințește locul, sfințește apa și stropește cu agheasmă ca să se curețe. Se zice că fuge răutatea de agheasmă. Dar de-amu’ cică nu fuge dracul de agheasmă ; s-a hărtit el. Da’ el, dacă s-a făcut agheasma cu credință, tot fuge el”⁴.

La Nișcani, mazilii au gospodăriile organizate ca niște cetăți. De jur împrejur, sunt înconjurate cu garduri de nuiele îndesite cu spini și cătină. Porțile mari și solide cu greu îți permit să vezi ce se petrece în gospodăria omului. Cele mai multe case sunt *retrase* în fundul curții, iar când sunt construite la stradă, sunt întoarse cu *dosul spre drum*. Mazilii caută să-și ferească gospodăriile lor de ochii trecătorilor. Acest fapt se datorește în mare parte și caracterului prea individualist al mazilului.

O explicație interesantă a izolării dincolo de gardurile înalte ale curții ne-a dat-o mazelul Vasile Mârzac: „Nu-mi place să fie casa cu fața la drum, că șade femeia la fereastră, vede cine trece pe drum și o întrebă: «Unde te duci?» și prăpădește vremea stând la vorbă. Scoate femeia o cloșcă cu pui, șade cloșca în ogradă, nu se duce la drum. Ori se poate cineva uita și zice: «Măi, da ia uite ce pui o scos!». Și apoi se deoache. Poate ține omul o vită frumoasă la casă și nu se deoache dacă o ține mai la dos. Eu sunt pățit. Iacă, unde stau eu, s-a întâmplat și-am avut o vacă care făcea vreo 5 000 de lei.

Venea lumea la șuşmea și s-a deocheat vaca. Sunt la noi femei de descântă, au descântat-o și apoi i-a trecut.

Gardul îl îndesim cu hlândari (bețe de la cânepă) și cu spini, ca să nu se vadă din drum. Nu-i frumos la noi, la țară, să se vadă din drum în gospodăria omului”.

Întemeierea gospodăriei începe prin *sfințirea locului* de casă. Se sapă, la început, șanțuri adânci de 1/2 metri, pentru temelie. În cele patru colțuri ale șanțului se pune câte o piatră și câte o lumânare aprinsă. Preotul citește rugăciunile obișnuite la o asemenea ocazie, stropește cu agheasmă șanțul, pietrele și locul dimprejur „ca să curețe locul. Poate să nu fie ceva, vreun duh necurat”. Preotului i se dă o *tătușie* (prosop sau bucată de pânză) și 50 de lei. După sfințirea locului, se face *praznic*, la care iau parte preotul, rudele și vecinii.

Obiceiul de a turna undelemn sfințit la temelie caselor nu este cunoscut. La construcția bisericilor însă se pune la temelie „un șip de undelemn și hârtia cu ctitorii, supt altar, la prestol”.

Se obișnuiește să se pună la construcția caselor, sub *piatra de la temelie, bani* de argint, „ca să fie casa cu noroc”.

Acest obicei e cunoscut îndeosebi la evreii din târgul Călărași⁵. Alteori se toarnă o *gărafă* de vin, „ca să-i meargă din plin”.

După ce se ridică căpriorii sau pereții la casele de chirpici, se face o *cruce de lemn*, care se pune pe căpriori sau pe zid, „ca să ajute Dumnezeu”. După ce se termină acoperișul, „crucea de lemn se lipește în zid. Crucea îi de ajutor la casă”⁶.

În această zidire a crucii se poate vedea o evoluție în sens creștin a *credinței zidirii unei jertfe* vii la temelie unei clădiri pentru a fi trainică, credință ce stă la baza legendei *Mânăstirea Argeșului*.

Credința zidirii umbrei e puțin cunoscută. Se aude că atunci „când face rusu’ (meșterul zidar) un beci ori o casă, apoi pune umbra în zid. Îl măsoară pe om cu un băț cât este de lung și pune măsura în zid. Da-s minciuni! Eu l-am întrebat pe un rus care făcea la noi un beci și mi-a spus că-s minciuni. Sunt oameni fricoși și se tem să nu le ia umbra. Adică moare omul dacă-i pune umbra în zid, adică șade sufletul în beci. Da-s minciuni! Înainte, când făceau oamenii beciuri, nu le făceau răsuflători și când se ducea cu lumânarea în beci, se stingea lumina și el se speria și zicea că este stafie. Vorbă bătrânească”⁷.

Din rândurile de mai sus, vedem că slăbește credința în puterea răufăcătoare a zidirii umbrei. Intervine spiritul critic și cunoștințele căpătate la școală, care arată cauza stingerii luminii. Cei neștiutori cred că în pivniță sălășluiește spiritul celui căruia i s-a zidit umbra și el vine de stinge lumina.

Meșterii și lucrătorii care lucrează la construcția caselor se bucură de o îngrijire deosebită din partea stăpânului, căci, „dacă nu cauți meșterului cinstea, se crapă casa, se prăvale”⁸. Bunăvoința și dragostea de lucru ale meseriașilor se capătă prin daruri diferite, mâncare bună și vin. Ei sunt îngrijiiți în felul următor: „Atunci când tocmești meșteri la lucru, să bei vreo trei, patru gărafe de vin, pentru adălmaș. Meșterii iștea îs din Sadova (sat vecin cu Nișcanii) și au venit la noi pentru lucru. Când ridică căpriorii, fac o cruce de lemn și gospodarul

le pune un prosop și o sută de lei podarcă (cadou)”⁹.

La sfințirea locului de casă, meșterii sunt răsplătiți cu câte 20 de lei și câte un prosop „peste împăcăciune (prețul cuvenit). Așa se dă, ca o podarcă, cum ar fi, că apoi și pe dânsul îl trage inima la lucru”.

La lipit nuielele cu lut, gospodarii mai înstăriți angajează lucrători cu ziua sau fac clacă la lipit. Ei dau, „dacă-i lasă inima, la cei care lipesc, câte o pereche de schimburi, îi pun la masă, îi cinstesc, le dau câte un colac cu lumânare”¹⁰.

La Nișcani, există câțiva meseriași specialiști în construirea cuptoarelor și a sobelor. Uneori, când nu sunt mulțumiți cum lucrează meșterii din sat, aduc „ruși” – așa se numesc sobarii în graiul local – din târgul Călărași.

Cei mai mulți sobari sunt ruși de naționalitate. De aici și extinderea noțiunii de „rus” cu sensul de zidar și asupra altor persoane, chiar dacă nu sunt ruși.

Buna funcționare a sobelor și cuptoarelor depinde de atenția și buna dispoziție cu care lucrează meșterii. De aceea se crede că meșterul trebuie să fie bine păzit cu mâncarea și băutura. În zilele când se lucrează soba și cuptorul, se cere ca membrii familiei să fie bine dispuși. Orice supărare sau ceartă are ca efect imediat proasta funcționare a sobei și a cuptorului. Gospodarii au deci grijă ca atunci când „se pornește soba ori cuptorul să fie voie bună în casă. Dacă-i sfadă ori supărare, apoi atuncia iese fum.

După ce-i gata cuptorul, gospodina coace pâine ori plăcinte. Tot ce coace trebuie să împartă în jumătate cu meșterul, ca să aibă vac cuptorul. Meșterul lucrează și el atunci mai cu inimă. *Nu-i bine să se târguiască omul cu meșterul când face cuptorul*. Să-i dea cât cere dacă vrea să ardă. Numai la tămâie și la cuptor nu te târguiești. Așa-i lăsat de la Dumnezeu.

După ce mântuie cuptorul, dai un adălmăș. Pe meșter să-l hrănești bine, dacă vrei să-ți faci un lucru bun”¹¹.

Sfințirea casei. Casa nouă se sfințește duminica. Preotul, după ce termină serviciul religios, face semnul crucii cu undelemn sfințit pe pereți, la ferestre, la uși, în patru părți și stropește cu agheasmă prin casă și pe afară, ca să le sfințească. Preotul primește pentru serviciul religios o „tătușie și 100 de lei. Preotul, rudele și prietenii care au luat parte la sfințire rămân și la *praznic*”. Rudele și vecinii vin la casă nouă cu daruri în bani sau în natură. De obicei aduc: câte 20-30 de lei, o garafă de vin, un prosop, o găină, un curcan, un obroc cu grâu și altele. Alții „giuruiesc câte un purcel ori o oaie; ce-i lasă inima”.

La praznic, urează paharul cu următoarele cuvinte: „Să trăiți, s-o stăpâniți și să fie casa cu noroc!”.

Unii gospodari locuiesc în case nesfințite. Despre aceștia însă, cred că „nu le merge în gospodărie”. Se povestesc chiar nenorociri petrecute în unele familii, despre care se crede că provin din cauza că nu au avut grijă să-și sfințească la timp locuința. Iată o asemenea întâmplare: „Casa lui C. Sticlariu nu-i sfințită. Lui i-au murit doi băieți și un cal. Calul s-a calicit la un picior. Oamenii zic că de atâta i-au murit copii, că nu și-a sfințit casa. Drept că și femeia lui e o iudă la inima ei! A făcut o beșicuță și în două-trei zile s-a dus”¹².

În casă nouă nu te poți muta oricând vrei. Trebuie „să potrivești să fie lumină plină, taman în seara aceea”¹³.

Apărarea casei. Locuința poate fi distrusă de foc, de trăsnet, bântuită de „duhuri necurate” sau călcată de hoți. Împotriva tuturor acestora se iau următoarele măsuri de apărare: „Ca să-și apere omul casa de foc, de *duhuri necurate*, are o icoană sfințită în casă. Când fulgeră și trăsnește tare, să nu-ți trăsnească casa, aprinzi candela ori tămâie și bați mătâni la icoane. Nu stai în prag, că te trăsnește. Măța, căinele să nu stea în prag, că trăsnește casa. Măța nu-i curată, îi sălbatică, mănuașă lui Noe. Când

a intrat în covceg (corabie), a ieșit un șoa-rece și au vrut să spargă ca să iasă. Maica Domnului a zvârlit cu o mânășă și a zis : «Cât ăi fi și-i trăi, să mănânci șoareci». Ea a jurat-o pe mătă.

Când plouă tare, arunci vătrarul, cleștele de la vatră, lopata ori sapa în pământ, ca să stea ploaia”¹⁴.

Ca să-și apere casele de *duhuri necurate*, nișcănenii fac sfințirea apei în casă, iar împotriva *tâlharilor*, plătesc slujbe la mănăstire „ca să-i descopere Dumnezeu”.

Se cunosc numeroase cazuri de case bântuite de duhuri rele. Mulți nișcăneni povestesc întâmplarea unui moșneag care spunea că „aude cum mătură noaptea prin casă, cum clempanește la ușă, iar dimineața, când se scoală, nu vede nici o urmă”.

Sunt socotite ca necurate „casele în care șad în ele jidanii”. La Nișcani, vin vara la aer evrei din târgul Călărași și din Chișinău. În luna august 1935, am găsit în sat și au stat toată vara o colonie de copii de la un orfelinat evreiesc din Chișinău. După ce pleacă evreii, gospodarii care le-au închiriat camere văruiesc locuințele și cheamă preotul să le sfințească.

În acest sens, e interesantă următoarea informație : „Chiar la mine la vale (gospodarul are două case în sat), a șăzut Șmil o lună de zile la *dace* (vilă, aer) și când s-a dus, am văruit-o binișor, am chemat preotul și a făcut sfințirea apei. Jidanii au obiceiul de învelesc icoana ori chiar o iau din colț. Și jidanii își oameni – umblă curați și cât de bine se îmbracă! –, dacă tot put. Dacă nu-s botezați!”¹⁵. Sunt bântuite de duhuri necurate mai ales *grajdurile de cai*. De aceea e bine, „când ai grajdul gata, să împuști o

coțofană și s-o legi în grajd, că nu se lichește de vite necuratul. Se întâmplă câte un grajd necurat și, când te duci dimineața, găsești coama cailor încălțită. Pe la mănăstiri țin câte un berbec în grajdul cailor. La un om a fost un grajd necurat și s-a pus de pândă. A luat o baterie (lanternă) și a stat până la miezul nopții. Cum a simțit că se muncește calul, a tras cu arma și când a aprins bateria, numai dohot a găsit pe jos. Care vor să ție caii mai curați, găsească ei coțofane”¹⁶.

Semne de noroc și semne rele. În Nișcani, nu se cunoaște obiceiul de a pune la prag o potcoavă. Se crede că „numai jidanii pun o potcoavă la prag pentru ca să tragă lumea la ei. La noi, la moldoveni, n-au de ce pune”¹⁷.

„Când cade icoana din perete, să știi că moare unul din casă. La noi, odată, când trăia tata, ședea icoana în perete și era la noi un rus la lucru, făcea o sobă. I-a picat icoana în cap și la două săptămâni a și murit”¹⁸.

Alte credințe : „Când se deschide *șingură ușa și plesnesc icoanele*, se cheamă că moare cineva din casă”¹⁹; „Nu se dă apă pe fereastră, se dă numai pe ușă” ; „Nu se dă de pomană peste prag” ; „Duminica nu-i bine să faci focul în casă. De Foca dacă faci, se aprinde casa”²⁰; despre șarpele de casă se spune că, „dacă te-a mușcat, leac nu ai” ; mai periculoase însă sunt *chiftirițele* (ce trăiesc în pereții caselor), despre care cred că au mușcături veninoase. Se povestește întâmplarea nenorocită cu o femeie din Călărași ce a murit în urma mușcăturii de chiftiriță. Există totuși leac pentru această mușcătură : „numai dacă numeri un oboroc cu mac”²¹.

Note

1. Din cercetările Institutului Social Român din Basarabia (1936) ; articol preluat din *Sociologie Românească*, anul III, 1938, pp. 366-369.
2. Informator : *Maria C. Stratan*, 82 de ani : „Casa asta a me mi-o făcut-o oamenii, că eu am apucat case de bârne și-a fost unde-i biserica acum și dacă s-a atârnat să facă biserică pe locul nostru, mi-o făcut casă în loc. Case de bârne erau și la alții. La casa cei de bârne care am apucat-o, prispă era din butuci cât prispă de mari”. *Datia Dumitru Stratan*, 90 de ani : „Casa

lui Lupu Stratan era din bârne și acoperită cu stuh și ferestrele erau de bândăhan de vacă, fiert ca să fie mai subțire”.

3. Informator : *Ioan C. Stratan*, 66 de ani, știe carte.
4. Informator : *Vasile Mârzac*, 56 de ani, știe carte.
5. Informator : *Ion Harea*, 38 de ani : „Eu am lucrat la jidani la case și ei pun parale în colț. La Mendel, în Călărași a pus jidanul o corboavă de cele de argint și eu am pândit când s-a dus băiatul în prăvălie, că l-a pus jidanca să păzească, și am luat corboava să fac la fete niște cercei. Dumitru Stratan, când a făcut casă, a pus un argint (carboavă), dar n-a fost chip s-o iau. La madam Iladi (proprietară în vecinătatea Nișcanilor) a pus un galben de cinci sub piatră, la temelie”.
6. Informator : *Vasile Mârzac*, 50 de ani.
7. Informator : *Andrei Mârzac*, 38 de ani, știe carte.
8. Informator : *Ion Stratan*, 45 de ani.
9. Informator : *Andrec Mârzac*, 38 de ani.
10. Informator : *Vasile Mârzac*, 56 de ani, știe carte.
11. Informator : *I. Stratan*, 38 de ani.
12. Informator : *Nicolae Stratan*, 42 de ani, nu știe carte.
13. Informator : *Vasile Mârzac*, 56 de ani, știe carte.
14. Informator : *Ion Stratan*, 45 de ani.
15. Informator : *Vasile Mârzac*, 56 de ani.
16. Informator : *Ion Hlinoi*, 38 de ani, zidar, originar din comuna Volintiri, județul Cetatea Albă.
17. Informator : *Gheorghe Stratan*, 45 de ani, știe carte.
18. Informator : *Vera I. Stratan*, 48 de ani, nu știe carte.
19. Informator : *Ion Mârzac*, 28 de ani, 2 clase.
20. Informator : *Ioan Stratan*, 89 de ani.
21. Informator *Ion Hlinoi*, 38 de ani.